

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Кафедра теорії і методики мистецької освіти та диригентсько-хорової
підготовки вчителя

ЧАС МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ПОШУКИ ТА ВІДКРИТТЯ

22–23 жовтня 2020 року

II частина

TIME OF ART EDUCATION
COLLECTION OF ARTICLES VIII OF THE ALL-UKRAINIAN SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE
ART EDUCATION: SEARCH AND DISCOVERY

Харків 2020

УДК 37.032

ББК 85я43

Ч-24

Редакційна колегія

Фомін В.В. доктор педагогічних наук, доцент (гол. ред.)

Калашник М.П. – доктор мистецтвознавства, професор

Матвеева О.О. - доктор педагогічних наук, професор

Мартинюк Т.В. – доктор мистецтвознавства, професор

Полубоярина І.І. – доктор педагогічних наук, професор

Смирнова Т.А. - доктор педагогічних наук, професор

Соколова А.В. - доктор педагогічних наук, професор

Тарарак Н.Г. - доктор педагогічних наук, професор

Тушева В.В. - доктор педагогічних наук, професор

Перетяга Л.Є - доктор педагогічних наук, професор

Бурма А.В. канд.пед. наук, доцент

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Протокол № 7 від 19.11.2020р.

У II частині збірника статей представлені матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мистецька освіта: пошуки та відкриття»:.. Збірник розрахований на студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів, здобувачів, педагогічних і науково-педагогічних працівників науково-дослідних інститутів, ЗВО, учителів мистецьких шкіл.

Ч-24 Час мистецької освіти «Мистецька освіта: пошуки та відкриття»: зб. статей VIII Всеукраїнської наук. - практ. конф., (22-23 жовтня, 2020) / заг. ред.В.В. Фомін– Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020, Ч-П. 169 с.

ISBN 978-617-7298-28-0

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів

Автори статей несуть повну відповідальність за опублікований матеріал

Мова видання: українська, англійська

УДК 37.032

ББК 85я43

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2020

Марина Ткаченко

*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди,
факультет мистецтв,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри вокальної культури
і сценічної майстерності вчителя*

Аліна Карпенко

*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди,
факультет мистецтв,
6 МВ група*

ЛІРИЗМ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСЕННОЇ ТРАДИЦІЇ ЯК МЕНТАЛЬНА ОЗНАКА

***Анотація:** Статтю присвячено розкриттю специфіки ліризму як ментальної ознаки українства і своєрідності її втілення в співочій традиції.*

***Ключові слова:** ліризм, ментальність, пісенна традиція, вокальна музика.*

***Summary:** The article is devoted to the disclosure of the specifics of lyricism as a mental feature of Ukrainianness and the originality of its embodiment in the singing tradition.*

***Key words:** lyricism, mentality, song tradition, vocal music.*

Постановка проблеми та її актуальність. Яскравою рисою української ментальності є традиція співацької творчості, яка має більш ніж тисячорічну історію. Здавна світ пізнавав Україну через її співочу традицію. Перебуваючи на перехресті культур Сходу і Заходу, Україна зберегла притаманну її народу ментальність – природну музикальність, одним з фундаментальних виявів якої є спів.

Проблема з'ясування специфіки духовного світу нації важлива й з точки зору мистецтвознавства, оскільки сьогодні чимало науковців аналізують твори окремих авторів на основі українських ментальних особливостей.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Особливою категорією культурології є поняття «ментальність», яке розуміється як одна з форм адаптивної поведінки, що формується в глибинах підсвідомості, доводиться до ступеня автоматизму і реалізується людиною майже механічно. Ментальність (від лат. *mens* – розум, мислення, спосіб мислення, душевний склад) – полісемантичне поняття для позначення глибинного рівня людського мислення, що не обмежується сферою усвідомленого і сягає в несвідоме. Той чи інший тип ментальності властивий певній культурній добі або соціальній групі як специфічний тип емоційної реакції на навколишній світ.

Спроби пізнати й схарактеризувати українську ментальність мають давню історію. Ще у Нестора Літописця знаходимо характеристики деяких племен, з яких складався український народ. Починаючи від Геродота, дослідники не раз описували побут і звичаї українського народу, його духовність. Так, велике значення для пізнання національного характеру мають наукові розвідки М. Костомарова («Дві руські народності»), Хв. Вовка («Студії з української етнографії та антропології»), І. Нечуя-Левицького («Світогляд українського народу»), М. Грушевського («Хто такі українці і чого вони хочуть»), Т. Рильського («Къ изученію украинского міровоззренія»), Т. Булашова («Космологические воззрения украинского народа») та інших.

У вітчизняній науковій думці дослідження питань щодо визначення особливостей національної ментальності присвячено праці М. Костомарова, І. Нечуя-Левицького, Д. Чижевського, О. Кульчицького, Б. Цимбалістого, В. Русанівського, М. Холодного та інших. Вони намагались виявити ті основні риси, які характеризують українську ментальність, і знайти засоби для її аналізу.

На сучасному етапі феномен української ментальності постав об'єктом дослідження таких вчених, як І. Бичко, П. Гнатенко, І. Грабовська, П. Кравченко, О. Лісеєнко, Є. Онацький, А. Швецова та інші.

I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЗАКЛАДАХ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Метою статті є аналіз особливостей української ментальності та виокремлення ліризму української пісенної традиції як однієї з характерних ментальних ознак.

Виклад основного матеріалу. Розгляд філософського традиційного осмислення проблеми українського менталітету дає можливість ознайомитись із логікою побудови перших спроб обґрунтування його як категорії.

Так, вперше питання про наукове дослідження специфіки національного світосприйняття, зокрема через поняття «менталітет», «етнічна ментальність», «національний характер», «національна вдача» на рівні політики, релігії, культури, поставили М. Костомаров, П. Чубинський, В. Антонович, М. Грушевський та інші. З точки зору національно-обумовлених психофізичних властивостей розглядають ці категорії І. Огієнко, Д. Донцов, Д. Чижевський, І. Мірчук, О. Кульчицький, В. Янів, І. Лисяк-Рудницький та інші.

Аналіз наукових розвідок вчених засвідчує, що від простого опису унікальних рис вдачі народу, ототожнювання національного характеру з темпераментом, акцентування на ціннісних орієнтаціях, відношенні до влади, праці, філософська думка прийшла до розуміння вищеперелічених понять, як способу реалізації людської сутності в національному культурному просторі.

Висвітлення різних аспектів бачення зазначених понять дає можливість стверджувати, що усі вони є продуктом культурно-історичного розвитку нації в конкретних природних та історичних умовах.

Слід наголосити, що деякі науковці (А. Бичко, О. Бондаренко, В. Буяшенко, Т. Власевич-Хоркава, О. Зоря, Є. Копельців-Левицька, Яцук Н. Є. та інші) наголошують на розгляді поняття «ментальність» у зв'язку із етнічним контекстом[1].

Так, на думку дослідників етнічна ментальність проявляється в домінуючих життєвих настроях людей, у характерних особливостях світовідчуття, світосприймання, в системі моральних вимог, норм, цінностей та принципів виховання, у формах взаємин між людьми, в сімейних засадах, у

ставленні до природи та праці, в організації побуту, свят, та мистецьких вподобаннях зокрема[2].

Більшість дослідників феноменологічного напрямку до найусталеніших рис українського національного характеру відносять: індивідуалізм, гуманність, волелюбність, толерантність та миролюбність, щирість, душевність та ліричність, інтровертизм та емоційність тощо[3]. Так, ліризм у цілому пов'язують із «...виявленням емоційного ставлення автора або його героя до об'єкта зображення»[4].

До основних мистецьких засад і принципів художньої виразності дослідники відносять примат емоційності, чуттєвості, суб'єктивності національного характеру над раціоналістичністю, інтелектуальним началом із прагненням до об'єднання різних видів мистецтв у синкретичній єдності. На їхню думку саме концентрація на особистості неминуче призвела до переваги жанрів і форм монологічного характеру в цілому, а в музичному мистецтві зокрема до інструментальних і вокальних мініатюр (співаної поезії)[5].

Дослідники одностайно підкреслюють те, що лірична природа української душі найбільш повно та глибоко виразила себе в пісенному фольклорі, насамперед, в неповторній стихії ліричної та ліро-епічної пісенності[6].

Окремий інтерес становить порівняння лірики як складової пісенної традиції народу-нації (концепція Є.Гіппіуса) та лірики як родового «генокоду» європейської культури (концепція Г.Гегеля). На думку вчених, за функцією спів є увиразнення зв'язку людини з Богом-Творцем, який наділив її божественним голосом. Відтак, науковці сходяться на деяких парадигматичних показниках української ліричної вдачі:

- душевна динаміка, що перетворює реальність і виявляє себе в пісенному континуумі, ототожнюваного з ліризмом;
- обрядово-ритуальний за суттю статус українського ліризму, предметом переживання якого є не художньо уявний, але реальний світ;

I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЗАКЛАДАХ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

- всеохоплююча суб'єктивність душевного настрою, але принципово відстороненого від індивідуалістичного воління і керованого релігійним стрижнем «життя серця»;
- Одухотворення понад індивідуальна душевність українського ліризму, яка відходить і від полярностей духовного гігантизму й індивідуальної героїки мислення в мистецтві і в житті [7].

Отже, ментальність вважається важливим етнопсихологічним феноменом, який виступає інтегральною етнопсихологічною ознакою особистості, народу, нації. Тим самим вона також впливає на всі сфери діяльності людини, зокрема й мистецьку. Проблема вивчення ліричних вокальних творів у взаємозв'язку з особливістю української ментальності потребує подальшого аналізу, пошуку нових шляхів проникнення словесного й музичного образів задля створення цілісного художнього контенту.

Список використаних джерел

1. Васильєва, О. (2020). Вплив національних ідей Т. Шевченка на українську хорову культуру кінця XIX – початку XX століття. *Professional Art Education*, 1(1), 4–9. <https://doi.org/10.34142/27091805.2020.1.01.01>
- Бичко А. К. Українська ментальність. Джерела становлення : *монографія*. Київ : Освіта України, 2014. 195 с.
2. Попович М. Проблема ментальності. Режим доступу – <http://www.polit.ru/article/2010/04/14/mentality/>
3. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія: Навч. посіб. Київ, МАУП, 2002. 144с.
4. Лірика. Словник іншомовних слів. Київ, 1977. С. 395.
5. Личковах В.А. Sacrum як ідея ставлення до свята в українській філософії мистецтва / *Філософська думка*. 2003. № 6. С. 123-134 ; 2004. № 1. С. 92-110.
6. Присталов І. К. Ліризм як жанрова основа українського оперного співу. дис... канд. мист-ва: 17.00.03, Одеса, 2008. 24 с.
7. Сокол О.В. Виконавські ремарки: образ світу і музичний стиль. Одеса, «Астропринт», 2014. 276 с.
8. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Київ, Знання, 2006. 341 с.

ЗМІСТ

**I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ
ХУДОЖНЬО-ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЗАКЛАДАХ
МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ**

Аліна Карпенко

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЛПРИЗМ»: КОЛО ОСНОВНИХ
ТЕРМІНІВ 3

Лариса Давидович

ХАРАКТЕРИСТИКА НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦТВА..... 8

Марина Ткаченко

Аліна Карпенко

ЛПРИЗМ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСЕННОЇ ТРАДИЦІЇ ЯК МЕНТАЛЬНА
ОЗНАКА..... 14

Альона Лекареєва

ВЕРСТКА КНИГИ У ПОЛІГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ..... 19

Діана Дегтяр

ГЛОБАЛІЗМ ТА ПОСТІНДУСТРІАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО, ЇХ РОЛЬ У
СФЕРІ РОЗВИТКУ ДИЗАЙН ІНДУСТРІЇ 24

Владислава Гаврутенко

ШРИФТ ЯК ОБ'ЄКТ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ 30

**II СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ І
ЗА КОРДОНОМ**

Валентина Кузьмічова

Богдан Нехайчук

ДЕЯКІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ В ЦЕНТРИ
УДОСКОНАЛЕННЯ ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ОПЕРНИХ СПІВАКІВ
ПРИ МІЛАНСЬКОМУ ОПЕРНОМУ ТЕАТРИ «LASCALA» 35

Анастасія Сенютіч

МОДА 50-ТИХ РОКІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МОДУ СУЧАСНОСТІ..... 41